

ВАСИЛЬЄВА Г. Г., ст. викладач
кафедри музичного мистецтва ВП «МФ
КНУКіМ»

НАРОДНО-ПІСЕННІ ЕЛЕМЕНТИ В ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Збагачуючи українську літературу новими життєвими темами й ідеями, Шевченко став новатором і в пошуках нових художніх форм та засобів. Автор "Кобзаря" виробляв і утверджував нове художнє мислення. Його роль в історії української літератури більша, ніж роль Пушкіна в російській, Міцкевича — в польській літературі. Його значення в розвитку передової вітчизняної суспільної думки, соціальної і національної свідомості народу не менше, ніж в історії поезії.

*Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...
От, де люде, наша слава,
Слава України!*

*Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово*

Народна пісня — одне з основних джерел «Кобзаря». Пісні матері, оповіді діда, односельців, народнопісенна творчість навіяли поетові балади «Причинна», «Тополя», поеми «Сова», «Сліпий», «Наймичка», «Відьма», «Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гамалія», «Гайдамаки», сотні поезій.

Українська література попередніх століть (творчість Котляревського, Квітки-Основ'яненка, Гребінки, Боровиковського, Метлинського, Костомарова) та красне письменство інших народів також мали вплив на формування літературних смаків Шевченка. Йдеться передусім про російську і польську літератури. Проте основне джерело його творів— життя народу, зокрема покріпачених селян. З дитинства увібрав поет у себе пекучі народні болі, куш радощі й високі, багатьма поколіннями вистраждані мрії.

Чималий вплив, особливо на ранню творчість Шевченка, мали збірки пісень Михайла Максимовича, Миколи Цертелєва, Амвросія Метлинського, «Історія Русів», «Запорозька старовина» Ізмаїла Срезневського, наукові праці з історії України М. Бантиш-

Каменського, Миколи Маркевича, козацькі літописи, зокрема «Літопис Величка».

Дуже шанував народні пісні Тарас Шевченко. Він записував їх і увесь свій вік користувався ними. В його паперах знайдено записану ним у 1843 році думу про Бондаренка, пісню про Семена Палія, пісню "Все луги, все береги, ніде води де напитися" [5, 405].

«На Шевченків "Кобзар", – зауважує М. Сумцов, – народна поезія наложила великі і барвисті фарби, попереду в самій мові, в порівняннях, епітетах і символах, а далі Шевченко дає чимало шматків і уламків усного піснетворства, нарешті є доволі цілих, трохи перероблених пісень» [1, 23].

Як І. Котляревський дав реєстр пісень, казок, ворожінь, що побутували в його час, так і Т. Шевченко залишив у "Перебенді" цікавий перелік пісень, які йому найбільше були до вподоби:

<i>Сяде собі заспіває:</i>	<i>З жонатими на бенкеті</i>
<i>Ой не шуми, луже!</i>	<i>(Де свекруха злая) –</i>
<i>Заспіває про Чалого –</i>	<i>Про тополю, лиху долю,</i>
<i>На "Горлицю" зверне;</i>	<i>А потім – "У гаю";</i>
<i>З дівчатами на вигоні –</i>	<i>На базарі про Лазаря,</i>
<i>Гриця та веснянку,</i>	<i>Або, щоб те знали,</i>
<i>А у шинку з парубками –</i>	<i>Тяжко, важко заспіває,</i>
<i>"Сербина", "Шинкарку";</i>	<i>Як Січ руйнували</i>

Т. Шевченко був музично обдарованою людиною. Завдяки своїй феноменальній пам'яті поет схоплював пісню з одного разу і вона залишалась у його пам'яті на все життя. Особливо захоплювався Тарас народними піснями. Співав він переконливо, глибоко переживаючи те, про що йшлося. Один із його сучасників писав: "Наче тепер бачу, як інколи було під кінець пісні затремтить його голос і на довгі вуси його скотить з очей сльоза" [6, 251].

Першою піснею, яку почув малий Тарас, була колискова, що її співала мати. Згадуючи своє дитинство, він писав:

*Мене там мати повила.
І, сповиваючи, співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину. ("Якби ви знали, паничі")*

Чув малий Тарас пісні і від своєї ровесниці Оксани – першої дитячої любові, і від односельців-кріпаків, що виливали в них свою журбу, свої болі і скупі радощі.

Пісня супроводжувала поета все його багатостраждальне життя – і у вишневих садках України, і в степах безводних за Уралом, і в кам'яних стінах каземату.

Пісня часто була для поета єдиною порадицею. Перебуваючи на Кос-Аралі, він пише вірш "І знов мені не привезла нічого пошта з України", в якому звучить туга за рідним краєм, за рідним словом:

*Погуляю понад морем Люде скажуть, люде зрадять,
Та розкажу своє горе, А вона мене порадить,
Та Україну згадаю, І порадить, і розважить,
Та пісеньку заспіваю. І правдоньку мені скаже [8, 79–80].*

Але Т. Шевченко був не тільки чутливим, вдячним слухачем. Розуміючи роль пісні в житті народу, він вбирав і вивчав зразки народної творчості. В 1846 році, працюючи художником в Археографічній комісії для розбору древніх актів, він записував пісні, легенди, перекази, серед яких були і його улюблені: "У полі могила з вітром говорила", "Та нема в світі гірш нікому", "Та забілили сніги", "Ой сидить пугач в степу на могилі".

Тарас Шевченко увібрав у своїй творчості багатство народнопісенної культури, органічно зрісся з нею. Саме це стало причиною нечуваної популярності першого "Кобзаря" в народі. Серед опублікованих у "Кобзарі" творів особливої популярності набули "Думи мої, думи мої", "Перебендя", "Тополя", "Нащо мені чорні брови", "Вітре буйний", "Причинна", "Тече вода в синє море". І хоча записи мелодій до них зроблені значно пізніше, можна стверджувати, що складені вони десь одразу після надрукування текстів.

В особистій бібліотеці Т. Шевченка напередодні його смерті був ряд збірок українських пісень: П. Лукашевича, А. Метлинського, М. Максимовича та інших. У повісті "Близнець" поет цитує понад двадцять українських народних пісень. Думка про високу цінність народних пісень висловлена також у повісті "Прогулка с удовольствием и не без морали", вкладена в уста персонажа, від імені якого ведеться розповідь.

Геніальний син України, Т. Шевченко перейняв від свого народу властиву йому рису – природну музикальність. Ознайомлення з висловлюваннями у Щоденнику, повістях, поемах розкриває перед нами високу культуру Т. Шевченка, його тонкий музичний смак. Ці висловлювання дають підстави розглядати Т. Шевченка як представника музичної інтелігенції свого часу, який добре знав

багатство української народної пісні, музиканта, який глибоко відчув і розумів суть і призначення музичного мистецтва.

Використовуючи засоби народної пісні, Т. Шевченко створив щось надзвичайно близьке до народної пісні, але разом з тим нове, оригінальне, своє. Поет переважно звертається до тих пісень, у яких відображаються народні прагнення. Народнопісенні елементи дорогоцінними перлами розкидані по всій творчості поета. Він творив в різних жанрах народнопісенної творчості: в нього зустрічається і сумна, сповнена туги і хвилювання за майбутнє дитини, колискова і похмура гайдамацька пісня, але найбільше – творів подібних до народних побутових пісень з їх багатством тематики і різноманітністю вираження почуттів і настроїв, починаючи від жартівливих і закінчуючи глибоко ліричними про жіночу долю, про нещасливе кохання. Пісня була невід'ємною часткою поетової душі.

Починаючи з середини ХІХ століття жоден український композитор не міг пройти повз полум'яну творчість Т. Шевченка, що стала основою численних визначних творів не тільки українського, а й російського музичного мистецтва (серед яких твори Лисенка, Мусоргського, Чайковського, Рахманінова, Стеценка, Степового, Людкевича та інших).

Отже, етичні та естетичні ідеали Тараса Шевченка склалися у значній мірі під впливом народної творчості, бо поет вважав, що народні пісні є невичерпним джерелом народної мудрості, що у фольклорі відбилися помисли, надії і прагнення народу і за ним можна вивчити психологію, характер, історію народу.

Українська народна пісня і дума були для Т. Шевченка неперевершеними зразками твору глибокого почуття, щирого ліризму, зразком твору досконалого, викінченої художньої форми. Т. Шевченко був тісно зв'язаний з українською народною піснею, на чому наголошував М. Добролюбов у рецензії на "Кобзар" 1840 року: "Поезії Шевченка підходять до так званих народних пісень, вони такі природні, що ви їх легко приймете за народні пісні і легенди малоросіян: це одне вже говорить на їх користь. Тут є і поетичні думи, і історичні легенди, і чари покинутого кохання..."